

ISSN 2450-6486

www.ehs.eeipsy.org

DOI: 10.38014/ehs-ss.2021.2.08

UDK: 159.9.072.433

Wiktorija NAZAREWYCZ

Ostracyzm informacyjny w środowisku edukacyjnym

VIKTORIYA NAZAREVICH. **Information ostracism in the educational environment.** *The article considers the problem of information ostracism in the educational environment. The priority was to study the issue of information space as a phenomenon of existence and formation of the phenomenon under study, and the disclosure of psychological characteristics and specifics of communication and ostracism in education. Analysis of theoretical information about the concept of information space in the learning environment, which is defined as a coordinated, multilevel structure that accumulates the results of communicative activity of the individual, allowed us to identify components of the problematic aspect of socio-psychological culture, through which ostracism trends were formed. The importance of understanding the deliberate misrepresentation of messages as a way of misinforming others in study groups and academic teams was highlighted. The main characteristics of information ostracism and its manifestations in intergroup activities were described. There are following mechanisms of interpersonal interaction within the team, which can provide this manifestation: adaptation mechanism, which provides a stage of habituation; protective mechanism, which provides protection of subjective relations in the*

group environment; leadership mechanism, that is control by certain persons of their own personal qualities of a leader; identifying mechanism, which is a consequence of the need to strengthen or update membership in the group. The classification of the main manifestations of information ostracism in the learning environment is formed. It includes deleting messages, deleting from chats; ignoring information; information restrictions. Also, the causes of this phenomenon in the educational space are described, namely visual, cognitive, and socio-communicative features of the subjects of group activities. The experiment is aimed at identifying the dominant form of information ostracism in the learning environment, to clarify and correct the accompanying psychological and pedagogical programs within the educational space. It is indicated that the obtained results may indicate fear of open confrontation within the group, as a consequence, the most hidden form of ostracism is chosen, which can be explained by both constructive (preservation of sustainable learning environment) and destructive orientations (social ignoring of educational subjects without conditioned signs). Conclusions are made in the system of studying information ostracism in the educational environment that determining the vector of orientation of information ostracism in the educational environment requires detailed consideration of each of its functions and the creation of separate groups to obtain accurate empirical data. We see further consideration of this problem in a detailed study of the main factors shaping the trends of information ostracism and the creation of programs of psychological and pedagogical support to correct the manifestations of ostracism in the educational space.

Keywords: *information space, information, communication, tendencies of ostracism, ostracism, educational environment.*

Aktualność. Obecnie aktualność problemów przestrzeni informacyjnej i występowanie w niej zjawiska ostracyzmu kształtuje się pod wpływem znaczenia badania specyfiki wychowania pokoleń należących do środowiska edukacyjnego, a także globalnego kryzysu wartości i fundamentów społeczeństwa, w tym ukraińskiego. Wynika to przede wszystkim z dynamicznego przejścia na technologie cyfrowe, które mają wpływ na wszystkie sfery życia jednostki, a także rozpowszechnienia i otwartości przestrzeni informacyjnej, w której dominującą rolę odgrywa komunikacja masowa. Naukowcy twierdzą, że pojawił się nowy typ kultury - informacyjny, ściśle związany z wydarzeniami i czasem, „kompresją” jego granic i przestrzeni, z aktywnym rozwojem kultury dialogowej.

Wszystkie te procesy transformacyjne zmieniają style i wzorce zachowań społeczeństwa, mając istotny wpływ na kształtowanie się osobowości, zwłaszcza młodszego pokolenia. W efekcie współczesna młodzież rozwija się w warunkach doraźnych i kardynalnych zmian zarówno w sferze aspektów politycznych, społecznych i ekonomicznych, jak i w sferze motywów ideologicznych i duchowych podstaw ludzkiej egzystencji.

Problemy dotyczące rozwoju przestrzeni informacyjnej powodują zacieranie się perspektyw kształtowania się jednostek w środowisku edukacyjnym, zwłaszcza, jeśli bierzemy pod uwagę wiek szkolny i studencki jako aktywną siłę społeczną, która dopiero zdobywa swój potencjał intelektualny, ale w niedalekiej przyszłości będzie pełniła rolę translatora i nośnika kultury, wartości kulturowych.

Istotna w tym kontekście jest kwestia kształtowania się informacyjnego ostracyzmu w środowisku edukacyjnym, gdzie dynamika rozwoju przestrzeni informacyjnej determinuje wybór przez jednostkę priorytetów społeczno-kulturowych, które wpływają na świadomość uczniów szkół podstawowych, średnich i starszych, ich życie, stając się z czasem ustaloną normą światopoglądową.

Należy uświadamiać aktualność analizy charakteru zmian wartości duchowych i społecznych uczestników przestrzeni edukacyjnej, wpływu kultury informacyjnej na młodzież, odnalezienia mechanizmów rozwoju tendencji w sferze duchowej w celu opracowania regulatorów stabilizacji, które mogą mieć pozytywny wpływ na kulturę osobowości jednostki w Ukrainie.

Współczesny system wartości kulturowych jest zmienny, jego formy zmieniają się bezwektorowo i szybko. Główną podstawą tej kultury są media, które są częścią szerszej przestrzeni informacyjnej. W ostatnich dziesięcioleciach ogólnoswiatowa przestrzeń informacyjna uległa globalnym zmianom, które są charakterystyczne dla każdej instytucji, zgodnie ze specyfiką charakterologiczną tej przestrzeni, w tym edukacyjnej, co wyraża się w szybkości i charakterze tych zmieniających się procesów, które negatywnie wpływają na rozwój kultury (zarówno osobowości, jak i społeczeństwa ogólnie).

Masowa dostępność rozrywek informacyjnych, globalizacja dystrybucji produktów audiowizualnych środków masowego przekazu, w tym doskonalenie sieci komputerowych i społecznościowych, powoduje pojawienie się i wzmocnienie ogólnej tendencji negatywizmu, który intensywnie wpływa na kształtowanie innych, zasadniczo nowych modeli zachowań i norm postrzegania aktywności życiowej uczestników

środowiska edukacyjnego. W efekcie pojawiają się negatywne tendencje w przejawianiu się indywidualnego odrzucenia, jednym z nich jest ostracyzm informacyjny w przestrzeni edukacyjnej jako forma pozbawienia ofiary istotnych społecznie informacji.

Mimo znacznego rozwoju komunikacji, nowych technologii, zmian i przeformatowania mechanizmów przekazu informacji oraz skrócenia czasu „wysyłania” i „odbierania” niezbędnych danych, temat komunikacji informacyjnej we współczesnym społeczeństwie pozostaje słabo zbadany. Nie ma wiarygodnych danych empirycznych na temat możliwych problemów z kodowaniem i dekodowaniem informacji, metod ich rozwiązywania. Ważne jest zrozumienie zjawiska celowego zafałszowania komunikatów jako sposobu dezinformacji innych osób w grupach edukacyjnych i zespołach naukowo-zawodowych, funkcjonalnych mechanizmów powstawania tego zjawiska jako przejawu ostracyzmu informacyjnego, zwłaszcza w środowisku edukacyjnym.

Analiza ostatnich badań na ten temat. Ostracyzm definiowany jest jako agresywne zachowanie społeczne (Gruter, Masters 1986; Williams 2001), dużą wagę przywiązuje się do badania negatywnych skutków odrzucenia społecznego (Blackhart, Nelson, Knowles, Baumeister 2009; Cacioppo 2013; Gerber, Wheeler 2009; Hartgerink, Beest, Wicherts, Williams 2013). Według prac wielu badaczy (C. Saylor, S. Nida, K. Williams, L. Taylor, W. Smyth, K. Twyman), osoby narażone na długotrwały ostracyzm informacyjny w szkołach doświadczają upadku społecznego i kryzysów psychologicznych przez całe życie.

P. Collins zdefiniował szkołę jako „zbliżanie się do całej instytucji”, w której życie nacechowane jest częstą komunikacją, a M. Milner dowodzi, że komunikacja ma istotny wpływ na hierarchię statusu w placówkach edukacyjnych.

Ustalając zakres współczesnych poglądów na dane zjawisko społeczne, jego przejawy w postaci ostracyzmowanych tendencji w środowisku edukacyjnym i jego treści funkcjonalnej, przejawy behawioralne, istnieje potrzeba uszczegółowienia niektórych aspektów ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym.

Formułowanie celu i zadań artykułu. Przeprowadzić teoretyczną i praktyczną analizę psychologicznych cech powstania ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym.

Zgodnie z tym celem wyznaczono następujące **zadania**:

1. Określić pojęcie przestrzeni informacyjnej w środowisku edukacyjnym;

2. Scharakteryzować zjawisko ostracyzmu informacyjnego i jego przejawy w działaniach międzygrupowych;
3. Opisać system psychologicznego wsparcia tego zjawiska w różnych grupach wiekowych środowiska wychowawczego.

Prezentacja głównego materiału. Przestrzeń informacyjna jest zjawiskiem synergetycznym, które ma tylko swoje nieodłączne właściwości, takie jak wirtualizacja, spontaniczność, chaos informacyjny, zmienność, superuniwersalizm, multimedialność [Blackhart 2009: 269 – 309].

W kontekście modelowania komponentu kulturowego w sferze edukacyjnej M. Jakowenko określa tendencje o charakterze ogólnym, które ukształtowały się we współczesnej przestrzeni informacyjnej. Z punktu widzenia analizy na pole problemowe kultury społeczno-psychologicznej składają się następujące komponenty [Collins 2008]:

- a) niwelowanie kryteriów moralnych w relacjach międzyludzkich;
- b) brak empatii i współczucia (szczególnie to dotyczy młodzieży, nastolatków);
- c) narastająca sytuacja konfliktowa między subkulturami różnych grup społecznych i wiekowych (konflikt wartości);
- d) brak wychowawczego i regulacyjnego wpływu społeczeństwa (zachęcanie do antyspołecznych form autoekspresji i zachowań);

Rys. 1. Związek komunikacji w przestrzeni edukacyjnej ze zjawiskiem ostracyzmu informacyjnego.

- e) brak wzajemnego zrozumienia i akceptacji indywidualnych różnic osobowości, co prowadzi do powstawania i rozwoju konfliktów międzyludzkich i międzygrupowych, co zwiększa poziom konfliktu w przestrzeni edukacyjnej.

G. Newby definiuje to zjawisko jako skoordynowaną, wielopoziomą strukturę, która akumuluje wyniki działań komunikacyjnych społeczeństwa, poprzez określone elementy systemu informacyjno-komunikacyjnego.

Oddziaływanie powyższych komponentów prowokuje rozwój nowych ekonomicznych, organizacyjnych i społeczno-kulturowych warunków środowiska edukacyjnego oraz zmiany w zbiorze podstawowych zasad, form organizacji, struktury i treści programów edukacyjnych, technologii edukacyjnych, w tym orientacji docelowych, oraz tworzenie i wdrażanie modelowania psychologiczno-pedagogicznego osobowości nastolatka, gdzie punktem wyjścia jest świadomość dynamiki rozpowszechniania się nowoczesnej przestrzeni informacyjnej [Jakowenko 2011: 22 – 27].

I. Lakatos i T. Kuhn definiują przestrzeń informacyjną jako strukturę prowokującą powstawanie paradygmatycznych aspektów w społeczeństwie, która może przewidywać nowe fakty w historii, a nie tylko tłumaczyć istniejące. Zjawisko to uzasadnia istnienie samego pojęcia „informacja”, które jest postrzegane jako jeden ze sposobów komunikacji społecznej [Jakowenko 2011: 22 – 27].

M. Slusarewski, badając to zjawisko w kontekście wiedzy naukowej, wskazuje na nie jako niezależny okres w historii cywilizacji, w którym główną rolę odgrywają technologie informacyjno-komunikacyjne, elita intelektualna, wiedza; jest to kategoria filozoficzna, która oznacza proces globalnej informatyzacji warstw społecznych, zapewniany nie tylko przez media, ale także przez komunikację masową i spersonalizowaną [Slusarewski 2009: 337 – 342].

We współczesnym środowisku edukacyjnym przestrzeń informacyjna ulega jakościowym zmianom, które wyrażają się w takich cechach:

- rosnący zakres procesów komunikacyjnych wewnątrz instytucji edukacyjnych i poza procesem edukacyjnym;
- pojawienie się zintegrowanych systemów komunikacji w ramach grup badawczych;
- pojawienie się niektórych kompleksów informacyjnych (czaty wewnątrzgrupowe, grupy i strony w sieciach społecznościowych, na stronie internetowej instytucji edukacyjnej) [Cacioppo 2013: 20 – 27].

Każda z wymienionych zmian informacyjno-komunikacyjnych w przestrzeni edukacyjnej może prowadzić do powstawania nowych zjawisk w środowisku, z których jednym jest ostracyzm jako forma destrukcyjnej komunikacji.

Z natury i według przejawu komunikacja w przestrzeni edukacyjnej definiuje się jako (patrz. rys. 1.):

- a) informacyjna – przekazanie informacji odbiorcom, jednej osobie lub grupie osób, informowanie o pewnych wydarzeniach,;
- b) ekspresyjna – wyraźna, charakteryzująca się ekspresją, siłą wyrażania uczuć, doświadczeń;
- c) przekonująca – chęć wpływania na innych w procesie grupowym;
- d) społeczno-rytualna – stosowanie norm i zwyczajów zachowań społeczno-grupowych [McGrath 2004].

W ten sposób składowe cechy procesów komunikacyjnych w grupach środowiska edukacyjnego są blokowane pod wpływem powstawania w nich ostracyzmu informacyjnego, co zapobiega istnieniu procesu interakcji ekologicznej.

Ciekawe, że przejawy ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym wiążą się z brakiem podstawowych cech komunikacji [Gerber 2009: 468 – 488]:

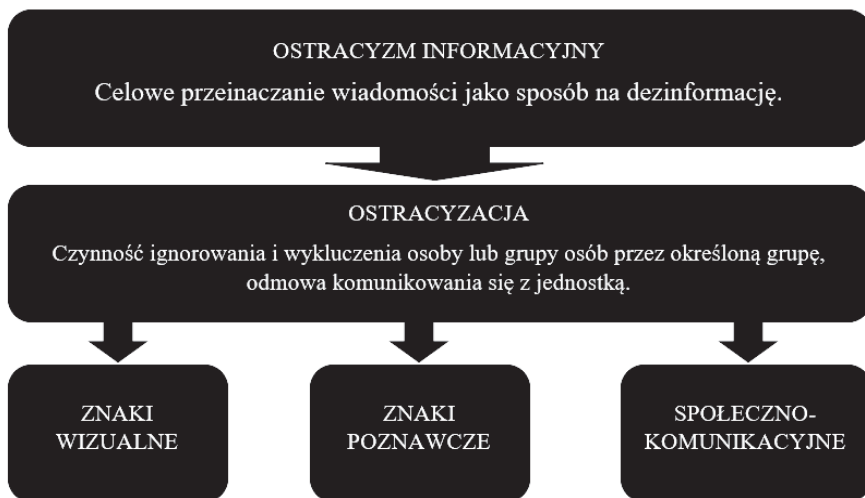
- intersubiektywność – adresowanie nie do konkretnej osoby, ale do ogólnej przestrzeni;
- działalnościowy charakter apelu – koncentracja apelu na rozwoju kompetencji kluczowych i umiejętności przekrojowych jednostki, zastosowanie informacji w praktyce, możliwość rozwijania umiejętności samokształcenia i pracy zespołowej;
- brak problemów z pierwotnymi biologicznymi umiejętnościami komunikacyjnymi w ostracyzacji jednostek.

Dlatego istnienie tego zjawiska w dziedzinie edukacji powoduje brak dostatecznego poziomu składowych komunikacyjnych, co właśnie determinuje ostracyzm.

Istotne jest określenie funkcji przestrzeni informacyjnej we współczesnych warunkach środowiska edukacyjnego i występowania w nim zjawiska ostracyzmu informacyjnego jako formy komunikacji jednostek. Biorąc pod uwagę rzeczywiste uwarunkowania przebiegu procesu ostracyzmu w środowisku edukacyjnym, można przeanalizować praktyczną stronę przebywania jednostek w przestrzeni edukacyjnej i określić podział jej funkcji na dwie główne grupy ze względu na charakter działania [Hartgerink 2014]:

- Konstruktywna – utrzymywanie stałego środowiska edukacyjnego w sytuacji ostracyzmu osób zorientowanych destrukcyjnie.
- Destrukcyjna – społeczne lekceważenie podmiotów środowiska edukacyjnego bez warunków wstępnych [Milner 2004].

Ze względu na uwarunkowania społeczne powyższe funkcje istnienia ostracyzmu informacyjnego zapewniają następujące mechanizmy interakcji interpersonalnych w zespole:

Rys. 2. Przyczyny powstania ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym.

1. Mechanizm adaptacyjny – zapewnia etap habituacji. Jest to regulacja zachowań indywidualnych i grupowych, aby dostosować się do ustalonego systemu norm i wartości danego społeczeństwa, klasy lub grupy społecznej [Gerber 2009: 468 – 488].
2. Mechanizm obronny – zapewnia ochronę relacji podmiotowych w grupie. Związany z zapobieganiem, zarządzaniem i pokonywaniem sytuacji, które niekorzystnie wpływają na zdrowie psychiczne jednostek. Ochrona socjalna składa się z systemu i programów mających na celu zmniejszenie poziomu podatności, zmniejszenie narażenia osób na ryzyko [Jakowlew 2006].
3. Mechanizm przywództwa – kontrola przez określone osoby własnych cech osobowości przywódcy. W efekcie są działania

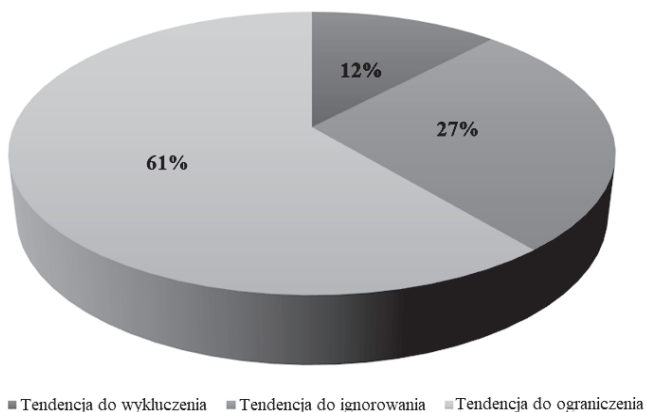
czołowych członków grup akademickich zmierzające do osiągnięcia celów mających na celu wpływ na zachowanie uczestników procesu, ustalenie jasnej wizji organizacji, motywowanie, kierowanie grupą [Manges 2017: 21 – 29];

4. Mechanizm identyfikacji – konsekwencja konieczności wzmocnienia lub aktualizacji przynależności do grupy. To psychologiczna orientacja jednostki w stosunku do kogoś lub czegoś (takiego jak jednostka lub grupa), która skutkuje poczuciem emocjonalnego związku, w dużej mierze nieświadomym. Jest to proces, w którym jednostka modeluje myśli, uczucia i działania na podstawie tych przypisanych obiektowi, który został włączony jako obraz mentalny [Nida 2009].

Analizując w niniejszym artykule zjawisko ostracyzmu informacyjnego, należy zwrócić uwagę na formy istnienia tego zjawiska w przestrzeni edukacyjnej, gdyż są one pragmatyczne, tj. związane z wykorzystaniem narzędzi komunikacyjnych do osiągnięcia określonych celów, w tym przypadku ostracyzacji [Milner 2004].

- Usuwanie wiadomości, usuwanie z czatów;
- Ignorowanie informacji, czyli odmowa przyjęcia przez grupę informacji od osoby poddanej ostracyzmowi, prawdopodobnie z powodu istnienia niebezpieczeństwa lub nieprzyjemnego

*Charakterystyka respondentów pierwszej grupy
(N) 120 osób
Dzieci starszej szkoły*

Rys. 3. Formy ostracyzmu informacyjnego dzieci starszej szkoły w środowisku edukacyjnym.

wpływu; prymitywna izolacja uczestnika, bagatelizowanie znaczenia informacji;

Ograniczenie informacji – nakłada się na członka grupy za pomocą specjalnych zasad wewnątrzgrupowych. Całkowity lub częściowy zakaz uzyskiwania informacji ogólnogrupowych.

Badanie powyższych form i mechanizmów ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym pozwala określić strukturę przyczyn powstania zjawiska w przestrzeni edukacyjnej [Schneider 2006: 351 – 365].

Można stwierdzić, że ostracyzm informacyjny jest ewolucyjnym typem ostracyzmu w środowisku uczenia się i podlega systemowi powszechnych przyczyn ostracyzmu, takich jak wizualne, poznawcze i społeczno-komunikacyjne cechy podmiotów aktywności grupowych.

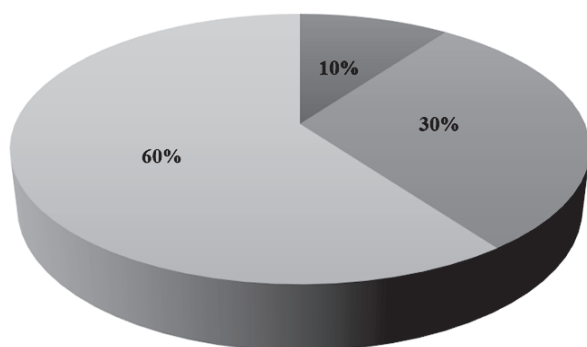
Biorąc pod uwagę funkcje, mechanizmy, formy i przyczyny istnienia ostracyzmu informacyjnego jako systemu komunikacji w przestrzeni edukacyjnej, zidentyfikowano szereg środków zapobiegawczych, które mają na celu przezwyciężenie tego zjawiska [Williams 2007: 425 – 452]:

- Zminimalizowanie użycia żargonu, złożonych, nieznanymi i/lub technicznych terminów w interakcji grupowej;
- Praca z barierami emocjonalnymi i tabu w grupach badawczych, praca z wyrażaniem własnych emocji;

Charakterystyka respondentów drugiej grupy

(N) 200 osób

Młodzież studencka

■ Tendencja do wykluczenia ■ Tendencja do ignorowania ■ Tendencja do ograniczenia

Rys. 4. Formy ostracyzmu informacyjnego młodzieży w warunkach środowiska edukacyjnego.

- Uaktualnienie problemu obojętności, braku uwagi, zainteresowania, rozproszenia lub nieistotności dla adresata;
- Praca z akceptacją różnic w postrzeganiu innych;
- Kształtowanie tolerancji na wady fizyczne, takie jak problemy ze słuchem lub mową.

Uczestnicy ekologicznej przestrzeni informacyjnej powinni być świadomi tych zasad i starać się ograniczać przejawy ostracyzmu informacyjnego w grupie, stale sprawdzając zrozumienie i oferując odpowiednią informację zwrotną [Eisenberger 2013: 290 – 292].

Opierając się na aktualności danego tematu i teoretycznego opracowania problemów ostracyzmu informacyjnego, przeprowadzono badanie mające na celu identyfikację dominującej formy ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym w celu sprecyzowania i możliwości skorygowania towarzyszących mu programów psychologiczno-pedagogicznych w przestrzeni edukacyjnej. Wykorzystano minikwestionariusz „Bojkot informacyjny”, który określa dominującą tendencję ostracyzmu informacyjnego w odrębnej grupie badawczej.

Badanie zostało przeprowadzone na bazie Rówieńskiego Państwowego Uniwersytetu Humanistycznego i Rówieńskiej szkoły ogólnokształcącej I-III stopnia nr 23 Rówieńskiej Rady Miejskiej. Próba liczyła 320 osób, które podzieliliśmy na dwie grupy wiekowe: 120 osób – licealiści w wieku od 14 do 17 lat; oraz 200 osób – studenci w wieku od 17 do 22 lat.

Dane uzyskane w wyniku zebrania informacji od uczestników pierwszej grupy wiekowej badania wskazują, że 12% respondentów wybiera wykluczenie jako formę ostracyzmu informacyjnego, 27% – ignorowanie, a 61% badanych wybiera ograniczenie (patrz. rys. 3).

Na podstawie uzyskanych wyników można wskazać znaczny procent przejawu tendencji do ograniczania informacji jako formy ostracyzmu informacyjnego, co może świadczyć o tym, że 61% uczestników procesu edukacyjnego w tym wieku wykazuje negatywne nastawienie do członków grupy, stosując specjalne zasady wewnątrzgrupowe. Stosuje się całkowity lub częściowy zakaz uzyskiwania informacji grupowych. Również takie wyniki mogą wskazywać na lęk przed otwartą konfrontacją w grupie, w konsekwencji wybierana jest najbardziej ukryta forma ostracyzmu.

Analizując wskaźniki uzyskane za pomocą minikwestionariusza „Bojkot informacyjny” w drugiej grupie respondentów, można powiedzieć, że tendencja do ostracyzmu informacyjnego wykluczenia

występuje w 10% przypadków, tendencja do „ignorowania” jest typowa dla 30% badanych, a 60% uczestników tej grupy wybiera tendencję do „ograniczenia informacji” (patrz. rys. 4).

Analizując dane uzyskane w wyniku badania tej techniki dla wszystkich grup wiekowych należy wskazać na takie cechy występowania ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym: starszego wieku szkolnego i młodzieży studenckiej, zjawisko „ostracyzmu informacyjnego” często (odpowiednio 61% i 60% przypadków) przejawia się częściowymi lub całkowitymi aktami ograniczania informacji do społecznie nieakceptowalnych członków zespołu i może tłumaczyć się zarówno przejawami konstruktywnych (zachowanie zrównoważonego środowiska edukacyjnego), jak i destrukcyjnych (społecznych ignorowanie środowiska edukacyjnego bez warunków wstępnych).

Ustalenie wektora kierunku istnienia ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym wymaga szczegółowego rozważenia każdej z jego funkcji i stworzenia odrębnych grup w celu uzyskania dokładnych danych empirycznych.

Wnioski i perspektywy dalszych badań. Analiza danych teoretycznych dotyczących badania tego zjawiska umożliwiła wskazanie przestrzeni informacyjnej jako zjawiska synergetycznego, posiadającego jedynie swoje nieodłączne właściwości, takie jak wirtualizacja, spontaniczność, chaos informacyjny, zmienność, superuniwersalizm, multimedialność.

Szczegółowe rozpatrzenie tematu ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym wskazuje na tendencje o charakterze ogólnym, z punktu widzenia analizy problemowego aspektu kultury społeczno-psychologicznej: niwelowanie kryteriów moralnych w relacjach międzyludzkich; brak empatii i współczucia (zwłaszcza to dotyczy młodzieży, nastolatków) i innych.

Analizując informacje teoretyczne, które przedstawiają kwestię istnienia problemów komunikacyjnych w edukacji, zwraca się uwagę, że te przejawy, według M. Slusarewskiego, powstają w procesie globalnej informatyzacji strat społecznych, które zapewniają nie tylko media, ale także komunikacja masowa i spersonalizowana.

Na podstawie uogólnienia stanu opracowanego problemu zidentyfikowano szereg zmian informacyjno-komunikacyjnych w przestrzeni edukacyjnej, które mogą prowadzić do powstawania nowych zjawisk w środowisku, z których jeden jest ostracyzm jako forma destrukcyjnej komunikacji: zakres procesów komunikacyjnych

w instytucjach edukacyjnych; pojawienie się zintegrowanych systemów komunikacji w ramach grup badawczych; pojawienie się czatów wewnątrzgrupowych, grup i stron w sieciach społecznościowych, na stronie instytucji edukacyjnej.

Wskazano składowe charakterystyki procesów komunikacyjnych w grupach środowiska edukacyjno-informacyjnego; ekspresyjnego; przekonującego; społeczno-rytualnego (stosowanie norm i zwyczajów zachowań społeczno-grupowych), które są blokowane pod wpływem formowania się w nich ostracyzmu informacyjnego, co uniemożliwia istnienie procesu interakcji ekologicznej.

Przedstawiono mechanizmy interakcji międzyludzkich w zespole, realizowanych dzięki przestrzeni informacyjnej we współczesnym środowisku edukacyjnym oraz występowaniu zjawiska ostracyzmu informacyjnego jako formy komunikacji jednostek.

Opisano formy istnienia tego zjawiska w przestrzeni edukacyjnej (usuwanie wiadomości, usuwanie z czatów; ignorowanie informacji, ograniczanie informacji) oraz określono strukturę przyczyn powstawania zjawiska w przestrzeni edukacyjnej, takie jak wizualne, poznawcze i społeczno-komunikacyjne cechy podmiotów aktywności grupowych.

Podano wyniki badań mających na celu określenie dominującej formy ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym w celu sprecyzowania i możliwości skorygowania towarzyszących programów psychologiczno-pedagogicznych w ramach przestrzeni edukacyjnej.

W wyniku diagnostyki można zauważyć znaczny procent przejawu tendencji do ograniczania informacji jako formy ostracyzmu informacyjnego, co może wskazywać, że około 60% badanych grup tej grupy wiekowej wykazuje negatywizm wobec członków grupy, stosując specjalne zasady wewnątrzgrupowe.

Odnotowano tendencję do przejawu zjawiska poprzez częściowe lub całkowite ograniczanie informacji w stosunku do społecznie nieakceptowanych członków zespołu, co można tłumaczyć zarówno przejawami orientacji konstruktywnej (utrzymanie stałego środowiska edukacyjnego), jak i destruktywnej (ignorowanie społeczne podmiotów środowiska edukacyjnego bez warunków wstępnych).

Dalsze rozważanie tego problemu widzimy w bardziej szczegółowym opracowaniu głównych czynników kształtowania się tendencji ostracyzmu informacyjnego oraz tworzeniu programów psychologiczno-pedagogicznego wsparcia korekty przejawów ostracyzmu w przestrzeni edukacyjnej.

Wykaz wykorzystywanych źródeł:

1. Slusarewski M.M. (2009). Przestrzeń informacyjna: krytyka istniejących definicji i próba zbudowania teorii. *Dziennik ChUP. Seria «Psychologia, politologia»*: Osobowość i procesy transformacyjne w społeczeństwie. Psychologiczno-pedagogiczne problemy współczesnej edukacji, 5, 337 – 342.
2. Jakowenko M. (2011). Przestrzeń informacyjna: filozoficzne aspekty powstawania pojęć. *Dziennik Uniwersytetu Narodowego „Politechnika Lwowska”*, 692, 22–27.
3. Jakowlew A. M. (2006). *Przestępczość a psychologia społeczna*. Moskwa, 584 s.
4. Blackhart, G. C. & Nelson, B. C. & Knowles, M. L. & Baumeister, R. F. (2009). Rejection elicits emotional reactions but neither causes immediate distress nor lowers self-esteem: A meta-analytic review of 192 studies on social exclusion. *Personality and Social Psychology Review*, 13, 269–309.
5. Cacioppo, S. & Frum, C. & Asp, E. & Weiss, R. & Lewis, J. & Cacioppo, J. (2013). A quantitative meta-analysis of functional imaging studies of social rejection. *Scientific Reports*, 3, 20 – 27.
6. Collins, P. A. (2008). *Micro-Sociological Theory*. Princeton University Press.
7. Eisenberger, N. I. & Lieberman, M. D. & Williams, K. D. (2013) Does rejection hurt? An fMRI study of social exclusion. *Science*, 302, 290–292.
8. Gerber, J. & Wheeler, L. (2009). On being rejected: A meta-analysis of experimental research on rejection. *Perspectives on Psychological Science*, 4, 468–488.
9. McGrath, J. E. & Tschan, F. (2004). *Temporal matters in social psychology: Examining the role of time in the lives of groups and individuals*. Washington: American Psychological Association.
10. Hartgerink, C. & Beest, I. & Wicherts, J. & Williams, K. (2014). Ordinal effects of ostracism: A meta-analysis of Cyberball studies. Unpublished Manuscript, Tilburg University.
11. Hymel, S. & Susan, M. (2015). Four Decades of Research on School Bullying: An Introduction. *American Psychologist*, 70, 293–299.
12. Manges, C. & Scott-Cawiezell, J. & Marcia, M. (2017). Maximizing Team Performance: The Critical Role of the Nurse Leader. *Nursing Forum*, 52, 21–29.
13. Mason, H. (2015). Trajan. *Encyclopædia Britannica*.
14. Milner, M. (2004). *Freaks, Geeks and Cool Kids. Teenagers in an Era of Consumerism, Standardized Tests, and Social Media*. Routledge.
15. Nida, S. & Twyman, K. & Saylor, C. & Williams, K. (2009). Ostracism, depression, and adjustment in children and adolescents. Paper presented at the annual meeting of the Midwestern Psychological Association.
16. Schneider, M. & Somers, M. (2006). Organizations as complex adaptive systems: Implications of complexity theory for leadership research. *The Leadership Quarterly*, 17, 351–365.
17. Williams, K. (2007). Ostracism. *Annual Review of Psychology*, 58, 425–52.

The Author

Nazarevych Victoria Vyacheslavivna
Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor of Age and Pedagogical Psychology,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-0111-7070>
E-mail: nazarevich.art@gmail.com

Abstracts

ВІКТОРІЯ НАЗАРЕВИЧ. Інформаційний остракізм у навчальному середовищі. У статті розглядається проблема інформаційного остракізму в освітньому середовищі. Пріоритетним було вивчення питання інформаційного простору як феномена існування та формування явища, що досліджується, а також розкриття психологічних характеристик та специфіки явищ комунікації та остракізму в освітянській сфері. Аналіз теоретичних відомостей про поняття інформаційного простору в навчальному середовищі як скоординованої, багаторівневої структури, що акумулює результати комунікативної діяльності індивіда, дав змогу виокремити компоненти проблемного аспекту соціально-психологічної культури, через які формуються тенденції остракізації. Було зауважено важливість розуміння феномена навмисного неправильного подання повідомлень як способу дезінформації інших у навчальних групах та академічно-професійних колективах. Висвітлено основні характеристики інформаційного остракізму та його проявів у міжгруповій діяльності, механізми міжособистісної взаємодії всередині колективу, що можуть забезпечувати вказаний прояв: адаптаційний механізм – забезпечує етап звикання; захисний механізм – забезпечує захист суб'єктивних відносин у середовищі групи; лідерський механізм – контроль певними особами власних особистісних якостей лідера; ідентифікуючий механізм – наслідок потреби підкріпити чи актуалізувати належність до групи. Сформовано класифікацію основних проявів інформаційного остракізму в навчальному середовищі: видалення повідомлень, видалення з чатів; ігнорування інформації; обмеження інформації. А також розкрито структуру причин виникнення

явища в навчальному просторі, а саме: візуальні, когнітивні та соціально-комунікативні ознаки суб'єктів групової діяльності. Проведено експеримент, спрямований на виявлення домінантної форми інформаційного остракізму в навчальному середовищі для уточнення та можливості корекції супроводжувальних психолого-педагогічних програм у межах освітнього простору. Зазначено, що отримані результати можуть вказувати на страх відкритої конфронтації всередині групи, як наслідок – обирається найбільш прихована форма остракізації, яка може пояснюватися як проявами конструктивних (збереження сталого навчального середовища), так і деструктивних спрямованостей (соціальне ігнорування суб'єктів освітнього середовища без зумовлених ознак). Зроблено висновки в системі вивчення інформаційного остракізму в навчальному середовищі про те, що визначення вектору направленості існування інформаційного остракізму в освітньому середовищі потребує детального розгляду кожної з його функцій та створення окремих груп для отримання точних емпіричних даних. Подальший розгляд цієї проблеми вбачаємо в розгорнутому вивченні основних факторів формування тенденцій інформаційного остракізму та створенні програм психолого-педагогічного супроводу для корекції проявів остракізму в навчальному просторі.

Ключові слова: інформаційний простір, інформація, комунікація, тенденції остракізації, остракізм, навчальне середовище.

ВИКТОРИЯ НАЗАРЕВИЧ. Информационный остракизм в учебной среде. В статье рассматривается проблема информационного остракизма в образовательной среде. Приоритетным было изучение вопроса информационного пространства как феномена существования и формирования явления, а также раскрытие психологических характеристик и специфики явлений коммуникации и остракизма в образовательной сфере. Анализ теоретических сведений о понятии информационного пространства в учебной среде как скоординированной, многоуровневой структуры, которая аккумулирует результаты коммуникативной деятельности индивида, позволил выделить компоненты проблемного аспекта социально-психологической культуры, через которые формируются тенденции остракизации. Было отмечено важность понимания феномена умышленной неправильной передачи сообщений как способа дезинформации других в учебных группах и академической профессиональных коллективах.

Освещены основные характеристики информационного остракизма и его проявлений в межгрупповой деятельности, механизмы межличностного взаимодействия внутри коллектива, могут обеспечивать следующие проявления: адаптационный механизм – обеспечивает этап привыкания; защитный механизм – обеспечивает защиту субъективных отношений в среде группы; лидерский механизм – контроль определенными лицами собственных личностных качеств лидера; идентифицирующий механизм – следствие необходимости подкрепить или актуализировать принадлежность к группе. Сформировано классификацию основных проявлений информационного остракизма в учебной среде: удаление сообщений, удаление из чатов; игнорирование информации; ограничения информации. А также раскрыта структура причин возникновения явления в учебном пространстве, а именно: визуальные, когнитивные и социально-коммуникативные признаки субъектов групповой деятельности. Проведен эксперимент, направленный на выявление доминантной формы информационного остракизма в учебной среде для уточнения и возможности коррекции сопроводительных психолого-педагогических программ в рамках образовательного пространства. Отмечено, что полученные результаты могут указывать на страх открытой конфронтации внутри группы, как следствие – избирается наиболее скрытая форма остракизации, которая может как проявлениями конструктивных (сохранение устойчивости учебной среды), так и деструктивных стремлений (социальное игнорирование субъектов образовательной среды без обусловленных признаков). Сделаны выводы в системе изучения информационного остракизма в учебной среде о том, что определение вектора направленности существования информационного остракизма в образовательной среде требует детального рассмотрения каждой из его функций и создания отдельных групп для получения точных эмпирических данных. Дальнейшее рассмотрение этой проблемы видим в развернутом изучении основных факторов формирования тенденций информационного остракизма и создании программ психолого-педагогического сопровождения для коррекции проявлений остракизма в учебном пространстве.

Ключевые слова: информационное пространство, информация, коммуникация, тенденции остракизации, остракизм, учебная среда.

WIKTORIA NAZAREWYCZ. **Ostracyzm informacyjny w środowisku edukacyjnym.** Artykuł bada problem ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym. Pierwszeństwo nadano badaniu kwestii przestrzeni informacyjnej jako fenomenu istnienia i kształtowania się badanego zjawiska, a także określeniu cech psychologicznych i specyfiki zjawisk komunikowania i ostracyzmu w edukacji. Analiza informacji teoretycznych na temat koncepcji przestrzeni informacyjnej w środowisku edukacyjnym jako skoordynowanej, wielopoziomowej struktury, akumulującej wyniki aktywności komunikacyjnej jednostki, pozwoliła na wyodrębnienie składowych problemowego aspektu kultury społeczno-psychologicznej, poprzez które kształtują się tendencje do ostracyzacji. Zwrócono uwagę na znaczenie rozumienia zjawiska celowego niewłaściwego przedstawiania informacji jako sposobu dezinformowania innych w grupach uczących się i zespołach akademickich. Przedstawiono główne cechy ostracyzmu informacyjnego i jego przejawów w działaniach międzygrupowych, mechanizmy interakcji interpersonalnych w zespole, które mogą zapewnić wspomniany przejaw: mechanizm adaptacyjny – zapewnia etap habituacji; mechanizm ochronny – zapewnia ochronę podmiotowych relacji w środowisku grupy; mechanizm przywództwa – kontrola przez określone osoby ich własnych cech osobistych przywódcy; mechanizm identyfikacji – konsekwencja konieczności wzmocnienia lub aktualizacji przynależności do grupy. Dokonano klasyfikacji głównych przejawów ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym: usuwanie wiadomości, usuwanie z czatów; ignorowanie informacji; ograniczenie informacji. A także określono strukturę przyczyn występowania zjawiska w przestrzeni edukacyjnej, a mianowicie: wizualne, poznawcze i społeczno-komunikacyjne znaki podmiotów aktywności grupowej. Przeprowadzono eksperyment mający na celu zidentyfikowanie dominującej formy ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym w celu sprecyzowania i możliwości korekty towarzyszących programów psychologiczno-pedagogicznych w przestrzeni edukacyjnej. Zaznaczono, że uzyskane wyniki mogą wskazywać na lęk przed otwartą konfrontacją w grupie, w konsekwencji – wybierana jest najbardziej ukryta forma ostracyzmu, którą można tłumaczyć zarówno orientacją konstruktywną (zachowanie zrównoważonego środowiska edukacyjnego), jak i destrukcyjną (społeczne ignorowanie podmiotów środowiska edukacyjnego bez warunków wstępnych). Wyciągnięto wnioski w systemie badania ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym, że określenie wektora kierunku istnienia ostracyzmu informacyjnego w środowisku edukacyjnym wymaga szczegółowego rozważenia każdej z jego funkcji i stworzenia odrębnych grup w celu

uzyskania dokładnych danych empirycznych. Dalsze rozważanie tego problemu polega na szczegółowym badaniu głównych czynników kształtowania się tendencji ostracyzmu informacyjnego oraz stworzeniu programów psychologiczno-pedagogicznego wsparcia korekty przejawów ostracyzmu w przestrzeni edukacyjnej.

Słowa kluczowe: przestrzeń informacyjna, informacja, komunikacja, tendencje do ostracyzacji, ostracyzm, środowisko edukacyjne.